

som »färsk». Idag är emellertid ett halvår en hisnande lång tid i internationell politik, och dessa två böcker innehåller redan en mängd element som närmast framkallar nostalgi: »Ja, det var så man resonerade på den tiden!» Dock är det mesta av innehållet fortfarande synnerligen aktuellt och kan rekommenderas för alla intresserade, alldeles särskilt sådana som fortfarande föreställer sig att vi saknar en intelligent och nyanserad utrikespolitisk debatt i landet. Det är med tillfredsställelse man konstaterar att statsvetare står i främsta ledet i denna kvalificerade debatt; politikernas otydliga mummel framstår som närmast pinsamt i jämförelse med dessa texter.

Böckerna är tematiskt likartade men i övrigt rätt olika till karaktären. Den av Joenniemi redigerade produkten återger en diskussion mellan Esko Antola, Martti Häikiö, Olli Kivinen, Alpo Rusi och Ulf Sundqvist. Här finns utrymme för analytisk skärpa, men också för spontanitet och halvfräcka inpass. Väryryns bok är däremot en regelrätt antologi, där bidragen varierar från mer eller mindre traditionellt akademiska uppsatser till seriösare debattinlägg. De flesta bidragsgivarna representerar gräddan inom vår utrikes- och internationapolitiska forskning; ett par personer med erfarenhet av utrikespolitikens praktik medverkar också.

Den grupp Joenniemi sammankallat bjuder på en inblicksfull, underhållande och på många sätt belysande debatt. Här finns den finsknationalistiske traditionalisten Häikiö, som inte anser att något i grunden förändrats i internationell politik. Ytterst beror detta på att inget *kan* förändras i grunden: internationell politik är en gång för alla en maktkamp mellan nationer, där de små har att värja sig mot de storas ständiga behov att expandera och dominera. Häikiös recept, underbyggt genom en stundtals imponerande beläsenhet och historisk kunskap, är ett starkt och trovärdigt nationellt försvar och en utrikespolitisk ledning med tillräcklig »operativ förmåga». Motpolen till Häikiö representeras av »eurooptimisterna» Antola och Kivinen, som menar att i princip *allt* förändrats i den för Finland primärt relevanta internationella politiken. Mellan ytterligheterna rymms den smidige Sundqvist, som serverar en lagom blandning av ett försvar av Finlands traditionella linje (som han som politiker varit med om att befästa) och en näringslivsoptimism, där Norden, EES och EG vävs samman till en harmonisk och fungerande helhet. Rusi, slutligen, representerar en intressant korsning av hårdkokt korhonenisk realism, utrikesministeriets KSSE-optimism och någon sorts underliggande social patos. I diskussionens virvlar närmar han sig dock mera Häikiö än Antola och Kivinen.

Boken tangerar samtliga »ödesfrågor» inom finländsk utrikespolitik: förändringen i Sovjetunionen, integrationspolitiken, den tyska föreningen, Östersjöområdets framtid, VSB-fördraget, Baltikum, finländsk neutralitet och säkerhetspolitik samt presidentmakten i Finland. Ett ytterligare tema som gång på gång dyker upp i diskussionen är, något överraskande, Norden och nordiskt samarbete. Det förefaller i själva verket som om Norden helt

(NÄSTAN) AKTUELLT OM FINLAND OCH VÄRLDEN

Pertti Joenniemi (red., 1990): *Ulkopolitiikka murroksessa. Suomi kylmän sodan jälkeen*. (Utrikespolitik i omvandling. Finland efter kalla kriget.) WSOY, Juva, 192 s.

Raimo Värynen (red., 1990): *Suomen puolueettomuuden tulevaisuus*. (Den finländska neutralitetens framtid.) WSOY, Juva, 179 s.

För några år sedan skulle en 7–8 månader gammal bok om utrikes- eller världspolitik utan tvekan ha betecknats

oväntat börjat tilldra sig *mera* intresse i debatten på denna nivå: de som är skeptiska mot ett helhjärtat engagemang i EG erbjuder en accelererad integration med övriga Norden (alldeles särskilt Sverige) i stället, de som vill in i EG menar att möjligheterna till fördjupat nordiskt samarbete ligger i ett sammanhållet nordiskt block *innanför* EG samtidigt som nationella intressen bäst kan försvaras genom detta samarbete.

Ytterst står ett »konservativt» och »radikalt», eller om man så vill »historiskt» och »futuologiskt» synsätt mot varandra. »Radikalerna» Antola och Kivinen menar, att ett fundamentalt och oåterkalleligt systemskifte ägt rum. Balanssystemet i Europa har förvittrat, den strategiska logiken har ersatts av marknadskrafternas och medborgarförelsernas dynamik. Supermakterna har låtit detta ske, eftersom det helt enkelt blivit för dyrt för dem att upprätthålla den gamla ordningen. EG, som fyller största delen av det tomrum blocksystemet lämnat efter sig, är en *civil*, inte militär maktfaktor. Genom dess kraft förvandlas Europa till en liknande fredsstruktur som redan existerar t.ex. i Norden eller mellan Tyskland och Frankrike. Särskilt Häikiö, men även Rusi vänder sig mot detta och betonar rivaliteten mellan nationsstaterna och det internationella systemets ständiga strävan efter en maktbalans som centrala determinanter för världsutvecklingen. Försvinner supermakterna *måste* antingen Tyskland eller ett tyskdominerat EG således rusta upp sig till en ny strategisk hegemon. För Finland betyder det ett svårlost problem, eftersom ett medlemskap i ett sådant EG svårigen kan förenas med neutralitet och VSB. Antola och Kivinen däremot argumenterar att både VSB och neutralitet har att göra med ett internationellt system som inte längre existerar, varför de heller inte utgör något problem i dagens läge: låt dem förvittra såsom Europas delning förvittrat!

Om man skall agera domare mellan debattörerna får man väl säga att »Antolafalangen» på kort sikt utgått med segern. Många av de argument motståndarna hänvisar till (risken för krig mellan Ungern och Rumänien, avsaknaden av nedrustning i fråga om konventionella vapen etc.) är antingen helt föråldrade eller tämligen inaktuella idag. Samtidigt prickar särskilt Antola rätt på många punkter där vi idag sitter med facit i hand. Statsvetare är ju som känt dåliga spågummor, men denna gång har en av oss lyckats förvånansvärt väl.

Suomen puolueettomuuden tulevaisuus kommer på grund av sin karaktär att bevara sin aktualitet längre än ovan behandlade debattbok. Trots sin betoning på neutralitetsproblematiken »här och nu», erbjuder de sju bidragen en sådan historisk och faktamässig bakgrund som länge kommer att ha ett värde som kunskapskälla. Efter ett förord av Paavo Lipponen följer en längre analys av neutralitetens nya politiska dimensioner, skriven av Raimo Väyrynen. Allan Rosas diskuterar neutralitet ur rättslig synvinkel, medan Harto Hakovirta och Jaakko Ilonemi koncentrerar sig på förhållandet mellan neutralitet och europeisk integration. Den sistnämnda frågan utgör en

central fokusering även för Esko Antola, vars brett upplagda studie »Den europeiska omvandlingens dimensioner» dock utgår från en generellare syn på det internationella systemets förändring. Kari Möttölä koncentrerar sig på de rent säkerhetspolitiska trenderna i Europa, medan Paavo Väyrynen's bidrag är rubricerat »Neutralitet och världssamfundet».

Med undantag för Paavo Väyrynen, vars deklaratoriska bidrag här faller ur ramen, har författarna gått grundligt tillväga. Ett lätt populariserande debattgrepp med förenas med akademisk analys på ett övervägande lyckat sätt. Jag var återigen särskilt imponerad av Esko Antolas bidrag. Mer än de övriga medverkande förmår han *förklara* varför omvandlingen i Europa ägt rum i den form den har gjort. Samtidigt är han djärvare i sina prediktioner angående den framtida händelseutvecklingen. Dessa två saker hänger intimt samman och har att göra med att Antola har en väl sammanhållen *teori* utifrån vilken han betraktar utvecklingen. I denna modell om »fredlig förändring» ingår såväl förvittringen av den strategiska balansen, den interna sovjetiska omvandlingen, institutionaliseringen av det västeuropeiska samfundet och uppkomsten av oberoende »medborgarsamfund» som centrala element. Antola har här lyckats förena en allmän teoretisk beläsenhet med en detaljerad kännedom av den västeuropeiska integrationen på ett mycket lyckat sätt.

Ett kompakt kunskapspaket erbjuder även Allan Rosas, som går igenom neutralitetsbegreppets ställning i den folkrättsliga diskussionen under olika perioder. Intressant nog kommer han utifrån dessa utgångspunkter till slutsatser som ytterst är ägnade att ifrågasätta folkrättsens särart som disciplin; då den mest dynamiska utvecklingen sker på det område där »nationell» och »international» rätt blandas ihop, är det i längden meningslöst att operera med skilda discipliner. Angående neutralitetens framtid är han kanske mera explicit än någon annan i boken (s. 62):

»Under neutralitetens täckmantel har man kunnat och kommer kanske även framledes att kunna eftersträva vettiga mål, såsom en viss rörelsefrihet under trycket av den internationella integrationens lagar eller freds- och nedrustningspolitiska målsättningar. Man måste emellertid fråga sig i vad mån själva termen neutralitet längre behövs för att beskriva den utrikespolitiska linjen och i vilken utsträckning den förvandlats till en skugga, som försvårar ett kreativt sökande efter nödvändiga reformer. Mitt eget svar är klart: för begreppet neutralitet börjar slutet nalkas.»

Bortsett från Paavo Väyrynen, som (s. 170) inte kan urskilja »faktorer som skulle förändra basen för den grundläggande finländska säkerhetspolitiken» (inklusive »den öst- och centraleuropeiska omvandlingen fr.o.m. slutet av 1989»), antyder författarna i varierande grad kommande utrikespolitiska justeringar för Finlands del. De förefaller rätt samstämmigt förutspå fullvärdigt finländskt medlemskap i EG, trots att några ter sig påfallande försiktiga redan då man ser på sakerna utifrån dagens läge. Bortser man igen från Paavo Väyrynen, som i motsats till t.ex. Häikiö i den andra boken inte framför analytiska ar-

gument för sina påståenden, finns det egentligen ingen bland författarna som direkt *utmanar* Antolas och Rosas djärva scenarier. Neutralitetens förvittring är en fråga om grad snarare än art, och EG-medlemskapet är en tidsfråga snarare än en antigen/eller-option. Inget i det som inträffat efter bokens publicering motsäger en sådan slutsats.

* * *

Statsvetarnas position i den utrikespolitiska debatten var länge besvärlig: de uppfattades antingen som störande rabulister (Dag Anckar!) och/eller som legitimerare av sina respektive partiers ståndpunkter. Även denna del av vårt politiska liv har på senare år utsatts för en »förvittring», något vi skall vara tacksamma för: statsvetarna börjar uppnå den position av oberoende inteligentia som de bör ha i samhället. De två böcker som här behandlats framkastar många tänkvärda och tilldels provokativa tankegångar på den fria debattens agora. Det är politikernas tur, ja deras förbannade skyldighet, att besvara dessa initiativ.

LAURI KARVONEN
